

denne kritik Barth giver udtryk for, når han i sin udgangsartikel anbefaler, at man for at „sortere ut komplekset av innbyrdes forbundne krefter [...] modellerer prosessene på tre nivåer: mikro-, mellom- og makronivå.“ Det ser imidlertid ud til, at hans „ny“ metodologi i det væsentlige begrænser sig til et udvidet genbrug af transaktionsmodellen også på makro-niveauet med en konceptualisering af fx stater og grupper af forskellig orden som *aktører*, hvor man måske som antropolog ville nå videre ved *også* at rette opmærksomheden mod mangefoldet af komplekse udtryk for den art systemiske magtforskelle, som *ikke* „bæres“ af (bevidst tænkende) aktører.

Barth er ikke bleg for selv at påpege, at han gennem mere end 30 års forskning har søgt at fastholde en fokusering på generative processer og på den sociale aktør som en central størrelse i socialantropologisk analyse. Hvor hans forskning engang var i opposition til gældende konventioner i faget, funktionalistisk holisme såvel som strukturalisme og poststrukturalisme, skulle han mene, at hans forskning nu burde være helt igennem *comme il faut*. Om det perspektiv på etnicitet som social konstruktion, som han og en mindre kreds af kolleger udviklede i 1960'erne, fremhæver han, at det faghistorisk repræsenterede „en av de første anvendelsene av et mer postmoderne kultursyn i antropologien“! Ikke så underligt heller, har Barths været blandt de røster, som i 1980'erne talte for et moratorium på det konventionelle antropologiske begreb om kultur som et lukket enkeltstående univers.

Det, som lægges frem i hans nyere artikler, er en interesse for at komme videre gennem at finde nye opdagelsesprocedurer. For, som han siger, selv om vi kan enes om, at virkeligheden er socialt konstrueret, har vi stadig kun få og sporadiske bud på „hvordan og hvorfra disse kulturelle konstruktene opstår“. Ifølge Barth bør vi „begynne med å formulere positive, falsifiserbare påstander om de fenomenene vi observerer. Dette medfører dristighet, om så med fare for å avsløre seg som naiv.“ Han peger derfor på „et forsterket behov for å udforske empirisk i hvilken grad den kulturelle virkeligheten viser mønster or orden“ og siger: Vi „trenger [...] ikke mer litteratur som programfester den absolutte sannhetens flyktighet og den dialogiske karakteren ved etnografens konversasjoner i felten.“

Man kan undre sig over, at Barth ikke på noget tidspunkt går ind i en diskussion af eller

med teoretiske bidrag fra folk som Bourdieu eller Giddens, hvis arbejder hver især med deres aktør- og procesorientering synes at ligge pænt på linie med nogle af de intentioner Barth har haft. Der er end ikke en eneste litteraturhenvisning eller reference at finde til de herrer, selv i Barths nyeste artikler. Dette gør naturligvis ikke Barths arbejder ringere eller mindre læseværdige. Bogen kunne fungere fint som teksthæfte i et kursus i antropologisk teori og metode, som måtte ønske at medtage et teoriehistorisk perspektiv. Den udgør også en handy og overskuelig samling af væsentlige bidrag til antropologiens teori og metode fra en mand, som tydeligt har demonstreret både format og udsyn.

Hanne Veber
Five College Associate
University of Massachusetts
Amherst, USA

NANCY BENTLEY: The Ethnography of Manners. Hawthorne, James, Wharton. Cambridge: Cambridge University Press 1995. 242 sider. ISBN 0-521-46190-1, hardback, pris £ 35.

Sæder og skikke, i særdeleshed de mere primitive af slagsen, har i hvert fald af etnografer igennem de første små hundrede år af etnografiens tilværelse som universitær fagdisciplin i meget høj grad været opfattet som et felt, etnografen havde en ganske særegen adkomst til at observere, analysere og repræsentere. Nok delte etnograferne deres interesse for almindelige menneskers hverdagsagtige sæder og skikke med andre skrivende, romanforfatterne fx, men de andre syntes altid at mangle etnografens specielle privilegium – forpligtelsen på virkeligheden. Romanforfatterne kunne altid digte; etnografer derimod skulle helst ikke. Inden for de sidste par tiår er det selvfølgelig blevet understreget, takket være det rungende credo om, at alle repræsentationer har et element af fiktion i sig, at romanen og etnografien har andet og mere til fælles end interessen for sæder og skikke.

Litteraten Nancy Bentley tager i sin bog *The Ethnography of Manners* udgangspunkt i denne dobbelte affinitet mellem etnografien og romankunsten – sæder og skikke som objekter for repræsentationer, der i sig selv kan opfattes som sociale praksisser, dvs. som en

tids særegne skikke for tekstlig fremstilling – en affinitet, der faktisk har endnu et led, nemlig romanens og etnografiens fælles oprindelse i rejseberetningerne, dette er dog et område, som trist nok kun sporadisk berøres af Bentley. Det empiriske afsæt for Bentleys analyse er dels en række videnskabelige kerne-tekster fra den professionelle etnografis barndom, dels amerikanske dannelsesromaner, *novels of manners*, fra samme tid omkring århundredeskiftet af Nathaniel Hawthorne, Henry James og Edith Wharton. Det er alle tekster, der på den ene eller anden måde ikke bare beskæftiger sig med sæder og skikke, men som også alle gennem repræsentationerne af dem gør en fordring på at kunne observere, analysere, overvåge og mestre skikkene.

På trods af sammenfaldene mellem de etnografiske tekster og romanerne fastholder Bentley dog i første omgang, at der er tale om to forskellige genre, der i denne periode dels institutionaliserer sig forskelligt, dels beskæftiger sig med to tilsyneladende helt forskellige arter af skikke: de primitives og vildes i etnografien; de dannedes og civiliseredes i dannelsesromanerne. Netop denne præliminære sondering mellem genrene tillader i anden omgang Bentley at analysere det hun kalder den mimetiske udveksling mellem etnografi og roman. Som et gennemgående tema i bogen analyseres hermed de etnografiske troper og forståelsesrammer, romanforfatterne adopterer i deres beskrivelser af det civiliserede, ja ofte overciviliserede Amerika og Europa – fetichistiske forhold til ting blandt engelske middelklassekvinder, stammer i New Yorks high society, dagligstuen som et museum – og på den anden side og lidt mindre gennemgående romanens indflydelse på etnografien. Bentleys analyser af kerne temaer i den litterære hhv. etnografiske genre kommer således til at udspille sig som en rig og detaljeret stadig vekslende læsning af tekster fra de forskellige genrer, der bringes til at belyse hinanden og hermed også centrale temaer i det amerikanske samfund omkring århundredeskiftet.

Endnu en af Bentleys analytiske strategier er værd at fremhæve: temaerne hun tager op til analyse – opfattelser af det civiliserede og det primitive, af race og kultur, af slægtskab og udveksling, af disciplineringen af skikke og sæder, af ægteskab og skilsmisse – er temaer, som alle i tiden er omgæret af en vis usikkerhed og angst. Det er alle emner, hvis væsentlighed er blevet accentueret af et for

nogle samtidige truende og for andre gennemgående sammenbrud i det, der i teksterne fremstår som en forsvindende victoriansk tids mere ordnede og enkle skikke og samfundsforhold, og netop denne usikkerhed, som tydeligst aflæses i romanerne, kommer til at fungere som en vigtig ansporing til nærmere undersøgelser af disse emner i det kendte for romanforfatteren og i det fremmede for etnografen. Det er således også alle temaer, der, som Bentley siger det et sted, er overdeterminerede; fremstillingerne af dem er, ofte selv inden for de enkelte tekster, modsætningsfyldte. Fremfor analytisk at søge at eliminere eller slet og ret at negligere de modsætninger i antagelserne om race, kultur, civilisation etc., der kommer til udtryk i teksterne, tager Bentley sit analytiske udgangspunkt i netop disse modsætninger og viser, at spændingsfeltet, de sætter, ganske ofte kan ses som konstituerende for enkelte tekster specifikt og for den almene debat generelt.

Første tema for analyse er „race“ (kap. 2), der som et nærmest besættende emne for romanforfattere såvel som for etnografer i slutningen af det 19. århundrede får status af en fetich; det bliver „en kategori for tanke og et motiv for handling, der koncentrerer magtfulde, modsætningsfyldte antagelser i et enkelt konceptuelt objekt“ (s. 26). Racebegrebet knyttes på den ene side sammen med natur og biologi, og på den anden sammen med kultur og samfund, men relationerne, viser Bentley, er på ingen måde entydige, og dette giver både en vældig elasticitet i brugen af begrebet og brændstof til debatter, fx blandt etnografer om hvorvidt „race habits“, dvs. de træk der gør én til vild og en anden til civiliseret, kan arves, og i retsager blandt sagfører om hvorvidt en mand, hvid af farve, i bund og grund kan være sort af race. Dette elastiske racebegreb kommer endvidere til at spille en vigtig rolle i diskussionerne af primitivisme og civilisation og forholdet mellem dem, og begrebet bliver her, som Bentley viser gennem sin analyse af Hawthornes *The Marble Faun*, sat på en gevaldig prøve, for hvordan på den ene side forklare fx den mest storslåede af alle byer, det antikke Roms fald fra hovedstad for en af verdens største civilisationer til den skidne, forfaldne, primitive by samtidige amerikanere kan berette om i deres italienske rejseskildringer eller romaner, og samtidig på den anden side fastholde en racernes naturlige evolution fra det primitive til det civiliserede? Racebe-

grebet må i nogle kontekster som den romerske for en tid afskediges og primitivismen forklares med henvisning til kulturens forfald.

Fra overvejelser omkring racen går Bentley til overvejelser omkring „kultur“ (kap. 3), et begreb, der udmærker sig ved en mindst lige så stor semantisk variation som racebegrebet. Modsætningerne i kulturbegrebet omkring århundredeskiftet opridser Bentley ved at udstrække det semantiske felt mellem to poler: dels en evolutionistisk opfattelse af kultur (Tylors fx), dels en relativistisk (Boas' fx). For begge opfattelse gælder det nok, at kulturen ligesom naturen opfattes som et videnskabeligt objekt, der kan måles, navngives og repræsenteres. Men med det evolutionistiske begreb bliver kulturens skikke og sæder opfattet som havende en iboende værdi, forskellige kulturer kan hermed sammenlignes, hierarkiseres og bedømmes moralsk, mens skikkene i et relativistisk perspektiv nærmere tenderer mod at blive opfattet som lokale udtryk for et særegent menneskeligt samfund, skikkene relateres hermed og grundlaget for en sammenlignende moralsk bedømmelse eroderes. Til fælles har de to forskellige tilgange til forståelsen af kultur, at fremskrivningen af en kultur på baggrund af observationen af skikke – hvad enten det drejer sig om etnografernes fremstillinger af primitive samfund eller romanforfatternes af dagligstuenes dannede manerer – samtidig er en magtfuld handling, hvorigennem en autoritær ekspertise etableres. Om denne sammenkobling mellem ekspertise og autoritet, viden og magt har man unægteligt hørt meget igennem de sidste 20-30 år, men Bentley har et lille raffinement: hun viser at sammenkoblingen på ingen måde er entydig, ej heller stabil, og netop denne stadigt nagende instabilitet og uvished bliver i Bentleys analyser et af de vigtige motiver blandt etnograferne og romanforfatterne for at transformere stadigt flere observationer til tekstualiseret viden. Nok producerer etnografien og romanerne i fællesskab en magtfuld „master discourse“ om kultur, men det er tillige en ustabil diskurs.

Bogens fjerde kapitel er viet de magiske ejendele; tingene, der får et socialt liv. Med Marcel Mauss' *Gaven*, Frazers spekulationer om totemisme, Malinowskis analyser af udvekslingen af kula-genstande etc. bliver det tidligt i etnografien fastslået, at tings værdi langt fra alene er af økonomisk art. Videnskabsmænd som Veblen låner fra det eksoti-

ske vokabularium i analyser af den fremvoksende amerikanske middelklasses noget besynderlige og urovækkende animistiske og feticherede forhold til forbrugsting. Også forfattere som den amerikanske Henry James må ty til etnografien for, i James' tilfælde, efter et „feltarbejde“ i det urbane engelske miljø i starten af dette århundrede, at kunne give det inderlige forhold til ting, middelklassefruer synes at have her, en tekstlig og forståelig form. Konsumtionens betydning for den sociale position og stilens for magt og indflydelse i det vestlige, civiliserede moderne samfund gives i teksterne fra omkring århundredeskiftet, takket være en ramme for forståelse hentet fra repræsentationer af primitive samfunds brug af ting, en første, men igen noget tøvende, modsætningsfyldt form.

Det sidste emne for analyse er kvinden. Ikke den veltilpassede, eksemplariske kvinde, men den lidt vilde og urovækkende kvinde: den fraskilte, der med sin skilsmisse havde tilkæmpet sig et hidtil uset handlingsrum for kvinder i det angloamerikansk samfund. Mellem 1867 og 1929, dvs. stort set i den periode, der er under betragtning i Bentleys bog, stiger skilsmisseraten i USA med 2.000 procent, og det er kvinderne, som i totredjedele af tilfældene indgiver skilsmissebegæring. Udviklingen vakte uro, man frygtede ægteskabets og det ville sige familiens sammenbrud, nogle videnskabsmænd som James Weir så ligefrem i kvindernes „frigørelse“ en evident fare for hele civilisationens degeneration: det moderne Amerika ville synke tilbage til et forhistorisk stade. Antallet af bryllupper steg dog samtidig – kvinderne giftede sig igen og igen, og for at finde metaforer passende for denne nye position for den fraskilte og gen-gifte kvinde i samfundet vendte skribenterne sig endnu engang mod fremstillingerne af de primitive samfund. Den fraskilte bliver i en række videnskabelige tekster og i den roman, Edith Whartons *The Custom of the Country*, som er omdrejningspunktet for Bentleys analyse i dette kapitel (kap. 5), fremstillet som en atavistisk kvinde. Hun forstår at imitere omgivelserne så godt – at omdanne sig til objektet for forskellige mænds begær – at hun kan gifte sig igen og igen. I Whartons roman magter den fraskilte, gen-giftede kvinde endda nærmest som en børshandler at bruge den ene mand som en investering, der giver udbytte ved ægteskabet med den næste, rigere mand. Imiteringen bliver produktiv, og den fraskilte

kvinde kan ikke længere alene fremstilles som en mimetisk voksdukke; hun skaber sig et hidtil uset, fremmedartet rum for handling. Den serielle monogami, kvinden engageres i, får i nogle repræsentationer, hvor tidsdimensionen undertones, således karakter af polyandri, hvor ikke bare mænd, men også ejendele centeres omkring kvinden.

Med analyserne af de modsætningsfyldte og dynamiske behandlinger af race, kultur, tingenes magiske kvaliteter og den fraskilte kvinde i det amerikanske samfund i årtierne omkring 1900 får Bentley fremlæst en kraftfuld metadiskurs, der med udgangspunkt i den delte optagethed af skikke og sæder forener etnografernes og romanforfatternes fremstillinger af primitiv og civiliseret kultur i et fælles projekt, som næres af og samtidig er med til at konstituere en delt forestillingsverden. Dette sker på en tid, hvor etnograferne kæmpede hårdt for at etablere deres gebet som et videnskabeligt fag med et særegent felt og en videnskabelig repræsentationsform, som mindst af alt mentes at have noget til fælles med fiktionen. Historiens ironi er selvfølgelig, at det kan være ganske frugtbart at opgive fordringen på en speciel privilegeret adkomst til et felt og se lidt nærmere på udvekslingerne mellem fag og resten af verden. Det er Bentleys bog et glimrende eksempel på.

Kirsten Jørgensen
København

SIGNE HOWELL & MARIT HELHUUS (red.): Fjern og Nær. Socialantropologiske Perspektiver på Verdens Samfund og Kulturer. Oslo: Ad Notam Gyldendal 1994. 551 sider, illustreret. ISBN 82-417-0358-9, hardcover, pris Nkr. 335.

Det er tid for jubel i de små hjem. Omsider foreligger en håndbog til indføring i moderne, nutidig, regional etnografi på et skandinavisk sprog. Det ville være forkert at sige, at den udgør en afløsning for den i halvfjerdsene meget brugte *Verdens folkeslag i vor tid* (1968). Den sidste har længe været „out of date“. Så *Fjern og Nær* kan højst komme til at afløse den bunke af forskellige fotokopier, som tog håndbogens plads. Her er tale om et telefonbogtykt værk, som bestemt kunne være en værdig afløser for håndbogen. Desværre kan det fornemme udstyr, hardcover og man-

ge illustrerende fotos, som afstedkommer en tilsvarende relativt høj bogladepris, udgøre en væsentlig hindring for, at den vil kunne sælges i klassesæt til økonomisk trængte studerende.

Bogen er blevet til på initiativ af to velestimerede antropologer fra universitetet i Oslo, som også har stået for redigeringen. Deres bærende idé til bogen og samtidig det, som gør bogen interessant som indføringsværk, har været en intention om at præsentere både den regionale etnografi og grundlaget for den, dvs. at understrege betydningen af sammenhængen mellem virkeligheden og tolkningen af den. Bidragsyderne er således blevet bedt om at præsentere hver sin region „med sikte på å få frem samspillet mellom empirin og fortolkning: fremstillingen skulle både gjenspeile en empirisk virkelighet og hvordan denne virkeligheten har blitt fortolket, ved bla. å vise til de viktigste fagdebatter som har blitt ført innen regionen og de viktigste begreber som har blitt anvendt for å analysere etnografien.“ Imidlertid skulle det vise sig, at bidragsyderne havde meget forskellige opfattelser af, hvad denne intention indebar.

Redaktørerne har valgt at respektere de individuelle idiosynkrasier – „et interessant fænomen i sig selv og nok et eksempel på fortolkningens uendelige muligheter“ – siger de. Dette er samtidig bogens svaghed. Intentionen om at fremstille regionalt stof gennem refleksioner over de teoretiske paradigmer, som er udfoldet hen over det, indfris kun meget svingende i et spektrum, der omfatter, øjensynlig, tolkning med udgangspunkt i bidragsyderens egne personlige teoretiske interesser i den ene ende og forsøg på oversigtligt at fremstille de mere vægtige teoretiske diskussioner indenfor regionalstoffet – uden tydelig skelen til forfatterens egne kæpheste – i den anden. Som eksempler kan tjene de to regioner, som denne anmelder er tjenlig at vurdere fagligt, i.e. Amazonas og Nordamerika. Den svenske Kaj Århem har stået for det første og lykkes rigtig udmærket hermed, idet han koncentrerer præsentationen omkring hhv. de kulturøkologiske, de strukturalistiske, og de nyere symbolantropologiske retninger, som har domineret Amazonforskningen. Norske H. Beyer Broch derimod holder sig til en museal gennemgang af Nordamerikas kulturområder for sluttelig at vælge ét enkelt analytisk paradigme, culture-and-personality skolen og den psykologiske antropologi, som ét eksempel blandt flere mulige på fagets tolkning af regionens etnografi.